

Téma č. 17: Viachlas v stredoveku (5. – 15. storočie)

Charakteristika a počiatky

- **Primárna funkcia:** Od gotiky funguje ako cirkevný viachlas.
- **Svetský viachlas:** Rozvíja sa až v období renesancie.
- **Počiatky:** Prvé zmienky už v 9. storočí (v teoretických traktátoch už v 7. storočí).
- **Musica Enchiriadis (cca 900):** Obsahuje prvé náznaky viachlasu.
  - Bourdonovský princíp – spev v paralelných intervaloch.
  - Ide o dve techniky (prípadne ich kombináciu).

Organum

- **Definícia:** Prvá viachlasná cirkevná skladba.
- **Štruktúra:** 2-hlasná, základom je Gregoriánsky chorál.
- **Vznik:** Spojením dvoch hlasov:
  - **Vox principalis** (cantus firmus – CF).
  - **Vox organalis** (duplujúci hlas v intervaloch kvarty, kvinty alebo oktávy).
- **Zápis:** Druhý hlas sa spočiatku nezapisoval, bol improvizovaný.
- **Smerovanie hlasov:** Paralelné, laterálne (bočné), lineárne.

3 hlavné typy organa:

1. **Organum duplum:** Nazývané aj *organum purum* (CF + 1 hlas nad ním).
2. **Organum triplum:** (CF + 2 hlasy nad ním).
3. **Organum quadruplum:** (CF + 3 hlasy nad ním).

Iné techniky cirkevného viachlasu

1. **Gymel:** Oblasť Walesu a Škandinávie; tercia sa tu začína považovať za konsonanciu.
2. **Fauxbourdon:** Francúzsko; basový hlas sa transponuje o oktávu vyššie.
3. **Discantová technika:** Pohyblivý, ozdobný tenor (*discantus floriansus*).
4. **Conductus:** Samostatná skladba; hlasy podliehali modálnej rytmike.

Dôležité pramene

- **Winchesterské tropárium:** 11. storočie (Anglicko).
- **Hudobné pramene zo St. Martial:** 12. storočie (Francúzsko) – dôležitý kompozičný štýl pre ďalší vývoj.
- **Codex Calixtinus:** 1. polovica 13. storočia (Španielsko).
- **Magnum liber organi (Veľká kniha organ):** Najdôležitejší prameň, obsahuje skladby Leonina a Perotina. Originál sa nezachoval, dnes existuje niekoľko odpisov.

Notre-damská škola (12. – 13. storočie)

- Vznikla v katedrále Notre Dame, kde boli ideálne podmienky na rozvoj cirkevného viachlasu.

Významní skladatelia:

- **Leoninus (cca 1158):** Preferoval organálnu techniku.
- **Perotinus (cca 1208):** Najlepšie využíval discantovú techniku, základom jeho tvorby bolo pridávanie ďalších hlasov ku cantu firmu (CF).

Clausula a Motteto

- **Clausula:** Špeciálny typ kompozície, ktorý uzatváral organum. Bol to autonómne skomponovaný záver skladateľa.
  - Tenor nemusí byť predošle známa gregoriánska melódia.
  - Spodný hlas mal byť novou, vlastnou kompozíciou.
  - Neskôr sa stala základom pre nový hudobný druh – motteto.
- **Motteto (vznik cca 13. stor.):**
  - Predchodcom je clausula, preberá discantovú techniku (Perotinus).
  - Žánre: hymny, proprium, magnificaty.
  - Štruktúra sa neskôr využíva aj v iných kompozíciách (ľúbostné piesne, ceremoniálne skladby).
  - Pôvodne 3-hlasné, dlhé noty.
  - **Tenor (najnižší hlas):** Obsahuje noty v rytmickom móde (*cantus firmus*).
  - **Vrchné hlasy:** Idú spolu v krátkych hodnotách, sú paralelné a naviazané na seba.
  - **Jazyk:** Postupne sa objavujú motetá na francúzske texty, príp. polytextové (spojenie latinčiny a francúzštiny).
  - Smerovanie k osamostatneniu všetkých zúčastnených hlasov.

Iní významní autori a pojmy

- **Franko Kolínsky:** Dielo *Ars cantus mensurabilis* – hovorí o tom, že noty rôznej dĺžky by mali byť vyjadrené rôznymi tvarmi.
- **Petrus de Cruce:** Prínos v oblasti notácie, rozdelenie brevis na semibrevis na menšie hodnoty (minimum).
- **Adam de la Halle:** Komponoval množstvo hudobných druhov (*rondeau, virelai, ballade*). Dôležité sú najmä jeho polyfónne piesne známe ako **Rondeau**.
- **Ars Nova:** Nová kompozičná technika (14. stor.).
- **Guillaume de Machaut:** Významný predstaviteľ Ars Nova, autor *Notre-damskej omše* (omša na korunováciu Karola II.). Využíval izorytmiu.